

Наукова і науково-організаційна діяльність Інституту соціології НАН України у 2009–2013 рр.

За два десятиліття своєї діяльності інститут сформувався як потужна академічна установа, посівши провідні позиції у сфері розроблення теоретико-методологічних засад соціологічної науки в Україні, осмисленні соціально-економічних і соціально-політичних процесів розвитку держави. Наукові дослідження інституту спрямовано насамперед на відтворення в наукових концепціях динамічного образу сучасного українського соціуму, аналіз особливостей суспільних перетворень, визначення основних показників, форм і наслідків соціальних змін, що відбуваються в Україні. Предметом комплексного вивчення є процеси, пов'язані з формуванням моделі нових можливостей життя за умов, коли суспільство й досі перебуває у стані розмитої самоідентичності.

За звітний період в інституті проведено дослідження з 15 відомчих тем, що здійснювалися за рахунок базового бюджетного фінансування, а також 18 програмно-цільових та конкурсних науково-дослідних робіт у межах виконання бюджетних і цільових комплексних програм наукових досліджень НАН України. Один науковий проект виконувався в рамках спільного конкурсу НАН України і Російського гуманітарного наукового фонду. Дві відомчі теми було виконано в межах цільової фінансової підтримки молодих учених НАН України.

За період з 2009 по 2013 р. в інституті здійснено системний аналіз сучасних соціологічних концепцій суспільства, застосовано їх теоретичний потенціал для осмислення актуальних проблем суспільної трансформації та модернізації в Україні. На основі системи індексів і показників стану та соціального самопочуття населення України з'ясовано ціннісні орієнтації українського соціуму, визначено ключові характеристики впливу соціально-психологічних чинників на модернізацію соціогуманітарної сфери України, окреслено тенденції змін рівня та якості життя населення України. Здійснено порівняльне дослідження масових орієнтацій та установок населення України і європейських країн, розроблено концепцію використання цінностей-медіаторів для наближення пострадянської системи цінностей, властивих більшості громадян України, до сучасних європейських цінностей. Проведено національне емпіричне дослідження стану і соціальних ресурсів розвитку громадянського суспільства в Україні, запропоновано нове соціологічне розуміння громадянського суспільства як культури цивільності та практик громадської активності. Проаналізовано основні тенденції змін електоральної активності громадян України в 1994–2012 рр. на парламентських і президентських виборах, рівні довіри до органів державної влади та політичних інститутів. Розроблено чотирьохфакторну модель соціального капіталу, що містить цінності, норми, соціальні мережі, довіру, здійснено оцінку тенденцій

змін соціального капіталу в українському суспільстві за роки незалежності. Досліджено соціальні причини і наслідки деіндустріалізації України, соціальний потенціал інноваційного розвитку вітчизняної економіки, окреслено тенденції змін легітимації й делегітимації приватної власності в Україні. Теоретично обґрунтовано та емпірично підтверджено особливості соціальної регуляції поведінки в умовах соціальної нестабільності, з'ясовано специфіку функціонування механізмів соціального контролю в зазначених умовах. Розроблено методологічну модель дослідження соціокультурних процесів в українському суспільстві, в основі якої лежить взаємодія процесів, станів і результатів культурної репродукції та культурної мобільності.

За підсумками досліджень підготовлено і передано до органів державного управління, громадських організацій, політичних партій, а також народним депутатам і релігійним лідерам більш як 325 наукових доповідей та аналітичних матеріалів з актуальних проблем соціального розвитку українського суспільства.

Науковці інституту брали участь у 312 наукових форумах, на яких зробили 399 доповідей і повідомлень. Співробітники інституту дали близько 330 інтерв'ю та коментарів для ЗМІ, 578 інтерв'ю для інтернет-видань, брали участь у 644 передачах на телебаченні та радіо, у 30 прес-конференціях, на яких відповідали на запитання, що найбільше хвилюють громадськість. За звітний період в ефір вийшло майже 50 передач «Суспільство Ukraine» і 5 передач «Соціологічна п'ятихвилинка».

Як провідна соціологічна установа інститут є координатором теоретичних соціологічних досліджень в Україні. Він ефективно співпрацює із Соціологічною асоціацією України, вітчизняними науковими установами і вищими навчальними закладами. Ця співпраця охоплює широке коло питань організації соціологічних досліджень, підготовки і видання науково-методичної та навчальної літератури, атестації кадрів у галузі соціологічних наук.

Міжнародні наукові зв'язки інституту характеризуються інтенсивним обміном спеціалістами, досвідом теоретичних і прикладних досліджень, спільними дослідницькими проектами: під егідою Європейської комісії, Міжнародної організації праці, Програми розвитку ООН, Міжнародного агентства з атомної енергії; із соціологічними організаціями багатьох країн світу.

Багаторічна діяльність інституту довела необхідність активнішого застосування порівняльно-соціологічних моніторингових міжнародних досліджень. З 2004 р. інститут бере участь у загальноєвропейському моніторингу «Європейське соціальне дослідження», що здійснюється під егідою ЄС за єдиною методикою у понад 30 країнах Європи. Це дає можливість порівняти орієнтації, ставлення й оцінки, типові для масової свідомості населення України, з тими, що притаманні населенню інших європейських

країн. Причому Україна – єдина держава з країн СНД, яка є повноправним учасником цього проекту. У 2005 р. організатори проекту здобули найпрестижнішу у Європі наукову премію імені Декарта.

Нині до структури інституту входить 8 наукових та 2 функціональні відділи. Загальна кількість працівників станом на 2013 р. – 110 осіб, у тому числі 70 наукових співробітників, з них – 1 академік НАН України, 1 член-кореспондент НАН України, 22 доктори та 34 кандидати наук (серед них 8 – віком до 35 років). За звітний період захищено 3 докторські і 10 кандидатських дисертацій. Середній вік докторів наук – 62, кандидатів наук – 51 рік. Частка позабюджетного фінансування становила близько 2,7 % від загального обсягу фінансування установи. Протягом 2009–2013 рр. видано 30 монографій, 26 збірників наукових праць, 17 підручників, довідників, брошур, опубліковано 1305 статей, з них – 67 у закордонних виданнях. В інституті видаються журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг» та збірник наукових праць «Соціальні виміри суспільства».

<...> Сьогодні перед інститутом постала низка нових дослідницьких завдань, пов'язаних із сучасними проблемами розвитку українського суспільства. Зокрема, особливе значення мають дослідження впливу воєнних дій на соціальне становище населення і стан суспільної свідомості, ціннісні орієнтації населення, адаптацію особистості до кризового і посткризового соціуму. Президія НАН України (на засіданні 12 листопада 2014 р. – Ред.) наголосила на необхідності розширення проблемно-тематичного діапазону систематичних порівняльних загальноукраїнських моніторингових досліджень інституту, посилення співпраці з органами державної влади і управління, громадськими і політичними організаціями, діловими колами, ширшого залучення до окреслення напрямів моніторингових досліджень зацікавлених суспільствознавчих установ Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України.

У цілому Президія НАН України позитивно оцінила наукову та науково-організаційну діяльність Інституту соціології НАН України у 2009–2013 рр. і затвердила відповідний проект постанови *(Із зали засідань Президії НАН України. За матеріалами засідання підготувала О. Мележик // Вісник НАН України. – 2015. – № 1. – С. 13–15).*